

Кручак Г. М., Коновальчук І. І. Педагогічні умови формування правильної звуковимови та слововимови в дітей середнього дошкільного віку / Г. М. Кручак, І. І. Коновальчук // Актуальні проблеми дошкільної освіти в Україні. Використання педагогічних ідей В. О. Сухомлинського в закладах дошкільної освіти: зб. наук. праць / за заг. ред. проф. Л. В. Зданевич, доц. Л. С. Пісоцької, Л. А. Машкіної, Розгон В. В., М. С. Колесникової. – Хмельницький : ХГПА, 2018. – С. 74–79.

У статті обґрунтовано педагогічні умови формування звуковимови та слововимови в дітей середнього дошкільного віку: створення педагогічно спрямованого на розвиток мовлення дітей предметно-просторового середовища, цілеспрямована взаємодія вихователів та батьків, підбір відповідних методів, прийомів та засобів, для усвідомлення дітьми особливостей звукової та словесної будови мови та їх дотримання в своїй мовленнєвій діяльності

Педагогічні умови формування правильної звуковимови та слововимови в дітей середнього дошкільного віку

Постановка проблеми. У середньому дошкільному віці в дітей дуже активно відбувається формування всіх складових звукової культури мовлення, зокрема, фонетично правильної і чистої вимови звуків рідної мови та орфоепічно правильної вимови слів і фраз. Значна увага вихованню звуковимови та слововимови в дітей дошкільного віку приділяється в сучасних освітніх програмах та методиках дошкільної освіти. Однак для повноцінної реалізації їх потенціалу необхідно здійснити обґрунтування та апробацію певних педагогічних умов.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значимість розвитку культури мовлення в дітей дошкільного віку та формування правильної звукової та слововимови підкреслювали в своїх працях педагоги-класики С. Русова, В. Сухомлинський, Ф. Сохін, Є. Тихеева, К. Ушинський. У наш час над цією проблемою працюють такі вчені-педагоги як А. Богуш, Л. Калмикова, К. Крутій, О. Ушакова та ін.

Мета статті полягає в обґрунтуванні педагогічних умов формування звуковимови та слововимови в дітей середнього дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Своєчасний розвиток усного мовлення сприяє оволодінню дітьми дошкільного віку багатством рідної мови й має особливо важливе значення у зростанні особистості дитини. Будь-яке порушення мовлення, зокрема вимовляння звуків, віддзеркалюється на розвитку й поведінці дітей. Цілком зрозуміло, що без сформованої правильної вимови діти в майбутньому будуть відчувати значні труднощі під час навчання в школі. Тому проблема виховання у дітей середнього дошкільного віку звукової культури мовлення та дидактичне забезпечення формування правильної звуковимови та слововимови є актуальною для дошкільної лінгводидактики [1; 6].

Педагогічні умови – це сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і прийомів підвищення ефективності навчально-виховного процесу й матеріально-просторового середовища, що забезпечують успішне вирішення поставлених завдань. На основі аналізу та узагальнення наукової та методичної літератури ми виділили педагогічні умови формування правильної звуковимови та слововимови в дітей середнього дошкільного віку. Першою педагогічною умовою є створення педагогічно спрямованого на розвиток мовлення дітей предметно-просторового середовища. Розвивальне середовище – це сукупність психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних та естетичних умов, що забезпечують організацію життєдіяльності дітей у закладі дошкільної освіти. Однією з основних умов створення в дошкільних навчальних закладах розвивального середовища для дітей дошкільного віку є опора на особистісно-орієнтовану модель взаємодії між педагогом і дітьми.

Для того, щоб створити педагогічно доцільне предметно-розвивальне середовище педагогам треба дотримуватись певних вимог: предметно-ігрове середовище має відповідати віковим потребам дітей та їхнім функціональним можливостям із незначним перевищенням ступеня складності; предметно-ігрове середовище має бути динамічним, варіативним, різноманітним. Хоча воно організовується дорослими, але повністю підвладне дитині, не обмежує

її діяльності, забезпечує повну свободу; ігровий простір повинен сприяти орієнтовно-пізнавальній діяльності, що забезпечує набуття нових знань, формування розумових дій, розвиток провідних психічних процесів дитини; необхідно включати у предметно-ігрове середовище національні, етнокультурні особливості, аби дитина творчо прилучалася до духовних цінностей народу, вчилася любові до рідної землі [5; 63].

Для кожного вікового періоду предметно-ігрове середовище особливе. Середній дошкільний вік – це розквіт в дітей сюжетно-рольової гри. Діти цього віку вже можуть використовувати предмети-замінники, символи, які дозволяють вийти за рамки реальної предметної дії та відтворити загальний задум у скороченій ігровій формі (наприклад, ляльку годувати не з чашки, а з кубика, уявляючи його чашкою). Ця особливість відіграє важливу роль в інтелектуальному розвитку дитини, отже, бажано замість реальних предметів якомога більше пропонувати предметів-замінників [3; 190]. Тому в предметно-ігровому середовищі закладу дошкільної освіти на основі його об'єктів мають моделюватися ситуації активної мовленнєвої діяльності дітей, які стимулюють їх вправлення у правильній звуковимові та слововимові.

Другою і не менш важливою педагогічною умовою є цілеспрямована взаємодія вихователів та батьків щодо формування звуковимови та слововимови в дітей. Якість зв'язного мовлення залежить від рівня розвитку всіх його складових (фонетичного, лексичного, граматичного), у ньому розкриваються усі досягнення дошкільника в опануванні багатством рідної мови. Цілеспрямована робота вихователя та батьків з орієнтування у мовних явищах підводить дошкільника до формування елементарних мовних узагальнень, що на лексичному рівні виявляється в поглибленому розумінні семантики слів, на граматичному – у сфері словотвору та словотворчості, на рівні розгорнутого зв'язного висловлювання в умінні складати самостійне висловлювання послідовно, логічно, виразно, граматично правильно. Саме тому сучасна лінгводидактика орієнтує на широке застосування активних способів навчання, що стимулюють не лише репродуктивне відтворення

одиниць мовлення в самостійному висловлюванні дошкільника, а і самостійне їх продукування [4; 134].

Процес оволодіння мовою характеризується не лише відтворенням зразків мовлення дорослих на основі наслідування та інтуїтивного засвоєння мовних засобів і норм, а й передусім розвитком мовних узагальнень та елементарного усвідомлення мовних явищ. Засвоєння мови дітьми це не просте ознайомлення зі словами і закладання їх у пам'ять, а розвиток мовних здібностей, здатність миттєво актуалізувати потрібні слова, доречні саме в конкретній ситуації спілкування. Отже, виокремлюючи це завдання, слід зауважити, що цілеспрямована робота з розвитку мовлення дітей має відбуватися на іншому, вищому рівні, тобто не зводиться тільки до уподобання дітьми мовленнєвого зразка педагога, а спрямовуватися на розвиток мовного чуття, мовної здібності дошкільника[5; 48].

Третьою педагогічною умовою формування в дітей правильної звуковимови та слововимови є підбір відповідних методів, прийомів та засобів, для усвідомлення дітьми особливостей звукової та словесної будови мови та їх дотримання в своїй мовленнєвій діяльності.

Метод навчання – це спосіб взаємодії вихователя і дітей, спрямований на розв'язання завдань з розвитку мовлення. У вихованні в дітей дошкільного віку звукової культури мовлення використовують різноманітні прийоми та методи навчання. Серед них провідне місце посідають вправи на артикуляцію звуків, імітація правильної звуковимови, зразок мовлення вихователя, відображене та сумісне мовлення "Зроби так, як я", "Скажи так, як я", "Повтори за мною", "Давай скажемо разом", доручення, ігрові прийоми [4; 287]. Методами виховання звукової культури мовлення є дидактичні ігри, вправи, рухливі ігри, розповіді зі звуконаслідуванням, оповідання, вірші, чистомовки, скоромовки, лічилки, розглядання картинок, настільні друковані ігри. Основними методами виховання звукової культури мовлення є дидактичні ігри та вправи, в процесі яких у дітей удосконалюються всі складові звуковимови та слововимови. Щоб навчити дітей правильно й чітко

вимовляти звуки, пропонують такі ігри: "Вимов так, як я", "Оркестр", "Назви і відгадай", "Крамниця", "Комар", "Виправ Незнайку", "Чого не вистачає?", "Ось так вимовляються звуки". Розвитку фонематичного слуху сприятимуть ігри: "Тиша", "Зіпсований телефон", "Тиха і голосна музика", "Що як звучить", "Відгадай звук", "Упізнай, хто це?", "Доручення", "Хто краще чує?". Для розвитку мовленнєвого дихання пропонують ігри: "Сніжинка", "Листочки", "Вітерець", "У лісі", "Вітряк", "У кого далі полетять пелюстки?", "Дмухай сильніше". Для вироблення інтонаційної виразності мовлення (сили голосу, темпу, логічних наголосів, інтонації, ритму) ефективними є такі ігри: "Мавпочки", "Хто що почув?". З метою формування у дітей умінь виконувати звуковий аналіз слів, закріплювати знання про слово і речення, доцільно проводити такі ігри: "Добери різні слова", "Підкажи слово", "Чи подібно звучать слова?", "Слова забули своє місце", "Упіймай м'яч", "Живі слова", "Як Мишко вчився говорити?" [2; 231]. Ігри та вправи добираються вихователем враховуючи наявний рівень розвитку мовлення кожної дитини та найближчі завдання його розвитку.

Таким чином, комплекс виокремлених педагогічних умов забезпечує можливості ефективного формування звуковимови та слововимови в дітей середнього дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л. Г. Щоб дитина хотіла й вміла вчитися / Л. Г. Артемова // Дошкільне виховання. – 2000. – № 5. – С. 6–7.
2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія й методика навчання дітей рідної мовлення: підручник / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш / [за ред. А. М. Богуш]. – К. : Вища шк., 2007. – 542 с.
3. Гвоздев А. Н. От первых слов до первого класса / А. Н. Гвоздев. М. : КомКнига. – 2005. – 320 с.

4. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності в дітей дошкільного віку: монографія / Л. О. Калмикова. – К. : Фенікс, 2008. – 497 с.

5. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника / Т. О. Піроженко. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 152 с.